

Stefan Savić

Muzikološki institut SANU
Beograd, Srbija
stefansavic111@gmail.com

Imaginarna muzička scena u kamernim delima Mihovila Logara – prikaz koncerta održanog u Galeriji SANU 6. oktobra 2022. godine

Povodom 120. godina od rođenja Mihovila Logara (1902–1998) u organizaciji Galerije Srpske akademije nauka i umetnosti i Odbora za zaštitu srpske muzičke baštine SANU upriličen je koncert sa kamernom muzikom slovenačko-srpskog kompozitora. Sopran Ana Gvozdenović, pijanista Igor Dražević i violinista Dušan Panajotović izveli su Logarove solo pesme i kompozicije pisane za solističke instrumente i duo sastav. Iako mahom mladalačka dela, izvanredno bogatog i raznovrsnog opusa dugovečnog kompozitora, pokazala su se potpuno reprezentativnim za ilustraciju esencije Logarove poetike. Nalik svojevrsnom krokiju, oslikan je portret stvaraoča, u čijim zvučnim obrisima nedvosmisleno razaznajemo izrazitu sklonost ka sceničnosti muzike i ekspresivnim žanrovima. Pre nego što se 'podigla zavesa' na 'imaginarnoj muzičkoj sceni' u kamernima delima Mihovila Logara, publici se obratila Marija Golubović, naučni saradnik Muzikološkog instituta i saradnica Odbora za zaštitu srpske muzičke baštine SANU. Golubovićeva je u kratkoj uvodnoj reči pozdravila prisutne, među kojima su bili Logarovi naslednici, iznevši najvažnije podatke iz kompozitorove biografije, počev od studentskih dana u Pragu, dolaska u tadašnju jugoslovensku prestonicu, Beograd, i početka stvaralačkog puta. Ovim 'prologom' je na prigodan način otvoren koncert, kojim Odbor nastavlja svoju plodnu aktivnost u očuvanju i promociji domaće muzičke zaostavštine, čiji važan deo sada i zvanično čini Logarovo nasleđe.

Prvi deo programa bio je posvećen nekolicini dela za violinu i klavir, koja već svojim nazivima eksplicitno ukazuju na šire žanrovsko određenje i korpus asocijativnih muzičko-izražajnih sredstava, a sledstveno tome i putokaz u pristupu intepretaciji. Kompozicija *Uspavanka*, poput drevne obredne pesme lirskog karaktera, poznate u svetskoj usmenoj i pisanoj književnost, poseduje neposrednost, toplinu i slikovitost izraza.¹ Valovita linija violinske deonice, satkane od variranih ćelija sekundno-tercnih nizova i akordskih razlaganja u osminskom pokretu, nalikuje osnovi uspavanke koju inače sačinjavaju onomatopeje, poput „ninaj“, „nanaj“ i „buiji paji“, koje se izgovaraju, pevaju ili pevuše u laganom ritmu ljujanja kolenke ili uspavlivanja.² Izvanredno delikatnim tonom, uz puno suptilnog dinamičkog nijansiranja i agogičke gipkosti, Dušan Panajotović je izveo melo-poetske formule i uverljivo dočarao atmosferu majčinskog iskazivanja ljubavi, nežnosti i milošte pri uspavlivanju deteta. Imaginarni ambijent *Uspavanke* upotpunio je Igor Dražević mekim akordskim odzvucima u prozračnoj fakturi klavirske pratnje. Nakon 'lica' ukazalo se sasvim drukčije 'naličije', u vidu sledećeg karakternog komada – *Burleske*. Dobivši naziv po italijanskoj reči *burlesco*, što znači vragolasto, šaljivo, ovu književno-scensku vrstu odlikuje prenaplašenost komičnih efekata i karikiranje likova i situacija.³ Nepoštovanje autoriteta i izvrtanje ruglu konvencija zaštitni su znaci burleske, a njeno komično dejstvo se ostvaruje pomoću *parodije* (humoristično imitiranje stila ili manira nekog dela ili pisca s ciljem da se izazovu smešni ili trivijalni efekti), *karikature* (preteranim insistiranjem na humorističkim crtama lika deformišu se njegove fizičke ili karakterne osobine) i *travestije* (groteskna obrada teme pomoću vulgarnog jezika).⁴ Burleska se javlja kao satirična reakcija na određene estetske obrasce ili sisteme vrednosti koji su prethodno važili kao besprekoran uzor ili neupitni kriterijum.⁵ Zahvaljujući pomenutim strategijama burleske, Logar deformiše ulogu violinske deonice kao prvenstveno romantičatskog kantabilnog instrumenta, insistirajući na predimenzioniranom i opsesivnom ponavljanju punktirane trohejske figure u modernističkoj ironiji. Prevlast ritmičke komponente nad melodijskim načelom, komičnog

1 Dragiša Živković (ur.), *Rečnik književnih termina*, Beograd: Nolit, 1986, 856.

² Isto, 89.

³ Isto.

⁴ Isto.

⁵ Isto.

nad lirskim, potenciranje *staccato* artikulacije i oznaka *Con umore e molto vivace*, inspirisali su duo Panajotović–Dražević na nesputano, poletno i žovijalno izvođenje. Očekivalo se da diptih Aria – Tempo di Ballo iz *Musice antica* donese pomirenje vokalnog i plesnog idioma. Međutim, do toga nije došlo, jer je izostavljen igrački deo iz para, te upućujemo zamerku zbog takve odluke. Uprkos tome, ističemo Panajotovićevo ekspresivno podražavanje afektivnog sloja neobarokne inkarnacije ranomonodijske arije uz potporu patosa tamne sonornosti orglpunktova u klavirskoj deonici Draževića.

U drugom delu večeri imali smo priliku da čujemo kompozicije za klavir, odsvirane u poretku nalik svitnom ciklusu. Pretpostavljamo da je bila Draževićeva ideja da se *Sonatina* i odabrane klavirske minijature isprepletu prema odnosu kontrasta tempa i karaktera, formirajući time svitu, što je, moramo priznati, dobro osmišljena i efektna licencija spram kompozitorove originalne intencije. Prvi stav *Sonatine*, naslovljen *Facile*, odsviran je odgovarajućom lakom, perlastom tehnikom, koja je, nažalost, na pojedinim mestima *forte* dinamike imala iskliznuća u nekontrolisanom i nešto grubljem tonu. Dražević je pulsaciju kvartnih dvozvuka i kvintnih skokova basa učinio kranje pregnatnom i reljefnom, iako je nedostajalo da se više istakne imitacioni dijalog u glasovima. Ista zapažanja možemo izneti u vezi sa Rondinom, trećim stavom *Sonatine*, odnosno poslednjim u improvizovanom svitnom ciklusu. Doduše, ovakva dela su vrlo nezahvalna za izvođenje, jer u svojoj izrazito linearnoj i fakturano svedenoj koncepciji klavirskog sloga neoklasičnog prosedea, otkrivaju i najsitnije nedostatke. U središnjim stavovima, naročito Dumki i Pastoral, Igor Dražević je sa finim osećajem za fraziranje i kolorit istakao melanholično raspoloženje ukrajinske narodne igre i folklorni prizvuk bordunskih praznih kvinti pastirskih obronaka. Objedinivši u arkadijskom duhu „sviranje i igranje“, svita je poput instrumentalnog interludijuma 'imaginarne muzičke scene' uvela u treći deo koncerta sa pesmama za glas i klavir.

Sopran Ana Gvozdenović izvela je *Opatiju* i deo ciklusa *Pesme za Anitu* uz klavirsku saradnju Igora Draževića. Nije nam baš ostalo sasvim jasno koji su to bili razlozi za isključivanje pesama *Mana ljubičice* i *Na sestanku* iz zbirke posvećene čuvenoj pevačici Aniti Mezetovoj, no načinjeni izbor jasno je ilustrovao umetnost Logarove vokalne lirike. *Pesme za Anitu* pripadaju predratnim ciklusima solo pesama, koje prema rečima Biljane Milanović: „[...] odaju paletu s mnoštvom boja i disonantnih harmonija, kompozitorovu bujnu prirodu koja se manifestuje brzim ritmovima, čestom promenom me-

tra, izražajnom aritkulacijom i agogičkom slikom. Sve to utiče na stvaranje jednog živog, dinamičnog i jezgrovitog muzičkog toka.“⁶ Pretežno ekspresionističkog naboja i turobnog raspoloženja, uz pojedine trenutke transcendentne ozarenosti, *Pesme za Anitu* odlikuje vokalni part širokog raspona i dinamičkog dijapazona, plastično oblikovan u deklamativnom duhu. Svojim dramskim glasom Ana Gvozdenović je upečatljivo, proživljeno iznela jarko obojenu emocionalnost pesama, izraženu kroz ekstatične krikove i kliktaje odnosno antiklimaktične šapate i vapaje, podjednako dobro odražavajući unutrašnji nemir, pritajenu zloslutnost ili pak žalobna naricanja i tihu tugovanku. Izgradnji dramaturških lukova i tenzionih platoa doprineli su u značajnoj meri orkestarski zvuk Draževićeve pratnje i pažljivo oslušivanje emotivnih i psiholoških registara teksta, pretočenih podjednako u deonice glasa i klavira.

Zahvaljujući angažovanju Odbora za zaštitu srpske muzičke baštine SANU, posvećenosti i uspelim interpretacijama izvođača, publici je uverljivo dočarana žanrovska i stilska gama lirike, komedije i drame, pastorage i tragedije u kompozicijama autora raskošne imaginacije, koji je zvuk mislio u pozorišnim slikama i živopisnim karakterima. Time je spuštena zavesa na šaroliku 'imaginarnu muzičku scenu' u kamernim delima Mihovila Logara.

Literatura

Милановић, Биљана. 2008. „Вокална лирика Миховила Логара“. У *Allegretto giocoso – стваралачки опус Миховила Логара*, уредник Роксанда Пејовић, 141–149. Београд: Факултет музичке уметности.

Živković, Dragiša (ur). 1986. *Rečnik književnih termina*. Београд: Nolit.

⁶ Биљана Милановић, „Вокална лирика Миховила Логара“, у: Роксанда Пејовић (ур.), *Allegretto giocoso – стваралачки опус Миховила Логара*, Београд: Факултет музичке уметности, 2008, 142.